

УДК [37.011.3-052:330]:378.4.046(043.5)
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-2.25>

С. В. Стеблюк

кандидат педагогічних наук, викладач
Мукачівського кооперативного торговельно-економічного коледжу

ТРАДИЦІЙНА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ, ЇЇ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

У статті розглянуто особливості традиційної системи навчання в майбутніх фахівців вищої школи. Вказано на її переваги, адже вона пройшла випробовування часом. Мають місце різні види лекцій із застосуванням комп'ютерних технологій; практичні заняття насичені різними інноваційними методами.

Змінилися сучасні підходи до підготовки фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності із введенням Стандарту вищої освіти за означеною спеціальністю. Метою статті є з'ясування переваг традиційної системи навчання у вищій школі та окреслення окремих її недоліків. Завдання – визначення складових елементів професійної компетентності майбутніх фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності відповідно до Стандарту вищої освіти та підходів у традиційній системі навчання. Сформульовано власне бачення поняття «професійна компетентність майбутніх фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» як комплексне, багатоконпонентне особистісно-психологічне утворення на основі інтеграції знань, умінь і навичок, цілеспрямованої практичної підготовки, здатності індивідуума до самовдосконалення та самовираження на основі сформованих громадянських та морально-етичних цінностей. Відповідно до Стандарту вищої освіти перелічено складники професійної компетентності: інтегральна, загальні, спеціальні. Серед спеціальних компетентностей: формування критичного осмислення теоретичних засад підприємницької, торговельної та біржової діяльності; здатність обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення, функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур; здатність застосовувати інноваційні підходи в діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур та інші. Закцентовано на освітніх програмах закладів освіти, наведено приклад однієї з них. Запропоновано професійно-інтегративну технологію навчання у вищій школі, що передбачає розробку інноваційних методів навчання, зокрема метод спіральної дискусії.

Перспектива подальших досліджень вбачається в розробці й апробації методів професійно-інтегративної технології навчання в підготовці майбутніх фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

Ключові слова: професійна компетентність, підприємництво, торгівля та біржова діяльність, традиційна система навчання, професійно-інтегративна технологія навчання.

Постановка проблеми. Упродовж десятиліття в Україні склалася сучасна традиційна система навчання у вищій освіті, про переваги якої свідчить наявний попит фахівців на вітчизняному та європейському ринках праці.

Видано низку законодавчих актів (закони України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту»), активізовано наукові пошуки, що спрямовані на удосконалення й покращення освітньої галузі.

Домінантним у напрацюваннях є перехід до компетентнісного підходу, з'ясування шляхів формування в майбутніх фахівців професійних компетентностей. Акцентуємо на колективних монографіях, в яких простежуються тенденції розвитку наукової думки щодо означеної проблеми [1–3 та ін.]. Їх аналіз (та й інших джерел) дає змогу стверджувати, що наявний значний вітчизняний досвід у визначенні шляхів підготовки здобувачів освіти за різними галузями знань. Проте залишається низка невивчених питань цієї проблеми, бо упроваджено новий Стандарт вищої освіти для ОС

«бакалавр», в якому визначено складники професійної компетентності.

У межах нашого дослідження становлять інтерес ті наукові пошуки, в яких відображаються різні підходи до формування професійної компетентності в майбутніх фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Професійна компетентність майбутніх фахівців економіки та підприємництва в процесі вивчення економічних дисциплін, за словами Т. Фурман, «включає систему наукових економічних об'єктивних знань і вмінь фахівця (методи економічного аналізу та статистики, фінансовий менеджмент, бухгалтерський облік і законодавство), здатність адаптувати їх у професійну діяльність (менеджмент, маркетинг, фінансовий аналіз, аудит, бухгалтерія), ціннісні орієнтації, мотиви діяльності, інтегровані показники культури (мови, стилю, спілкування, ставлення до себе та своєї професійної діяльності, до суміжних галузей знань), а також наявність стійкої готовності до професійного

зростання») [4, с. 6]. О. Лісовська розглядає підготовку фахівця з погляду його конкурентоспроможності. Сутність феномена «конкурентоспроможність майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг» науковець розглядає як інтегральну динамічну характеристику особистості, що відбивається на здатності суб'єкта презентувати свої професійні можливості на ринку сфери послуг і перемагати в конкурентній боротьбі [5].

Забезпечення конкурентоспроможності фахівця можливе за умови нового мислення та наявності громадянського світогляду. Враховуючи це, С. Чупахін поняття професійної компетентності формулює як динамічну інтегративно-діяльнісну характеристику спеціаліста, яка складається з гармонійного поєднання професійних знань й умінь, практичного досвіду, що в поєднанні з планетарним мисленням і усвідомленням відповідальності дає змогу використовувати творчий підхід до виконання завдань в умовах невизначеності або обмеженої інформації; а також постійного свідомого самоаналізу з метою перманентного самовдосконалення, наявності активної соціально-громадянської позиції [6, с. 172].

Підтримуємо думку, що постала необхідність у розробці нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців із товарознавства, переорієнтації професійних цінностей, переосмислення мети, змісту й технологій навчання для забезпечення формування управлінської компетентності, толерантності, культурі спілкування, що необхідно будь-якому сучасному фахівцю, зокрема товарознавцю, професійна діяльність якого потребує постійної взаємодії у сфері «людина-людина» [1, с. 330].

Оскільки підготовка здобувачів освіти за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність запроваджена з 2015 р., існує низка питань щодо удосконалення освітнього процесу галузі знань Управління та адміністрування.

Метою статті є з'ясування переваг традиційної системи навчання у вищій школі та окреслення окремих її недоліків. Завдання – визначення складників професійної компетентності майбутніх фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності відповідно до Стандарту вищої освіти та підходів у традиційній системі навчання.

Виклад основного матеріалу. Новим Стандартом вищої освіти для ОС «бакалавр» спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність визначено інтегральну, загальні та спеціальні компетентності [7]. Інтегральна передбачає здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та проблеми у сферах підприємницької, торговельної та біржової діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів організації і функціонування підприємницьких, торговельних, біржових структур і

характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності включають: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватися іноземною мовою; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність виявляти ініціативу та підприємливість; здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні та інші.

Спеціальні компетентності формують: критичне осмислення теоретичних засад підприємницької, торговельної та біржової діяльності; здатність обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення, функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур; здатність застосовувати інноваційні підходи в діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур та інші.

Відповідно, закладами вищої освіти сформовано Освітні програми підготовки майбутніх фахівців із підприємництва. У процесі нашого дослідження проаналізовано їх в окремих коледжах і університетах, що дало змогу стверджувати про позитивні тенденції в розвитку професійної освіти.

До прикладу, Львівський торговельно-економічний університет готує майбутніх фахівців зі спеціальності 076 за такими кваліфікаціями: бакалавр із товарознавства і торговельного підприємництва й бакалавр із товарознавства та експертизи в митній справі [8; 9]. Відповідно, визначено інтегральну, загальні й фахові компетентності та включено навчальні курси, що відповідають означеним кваліфікаціям. Чітко окреслена ступеневість освіти, перелік дисциплін осучаснений (враховується європейська інтеграція в освітньому просторі).

Особливість підготовки здобувачів освіти за програмою «магістр» у тому, що вона орієнтована на глибоку наукову підготовку сучасних фахівців: підприємців, товарознавців, аналітиків, експертів, які ініціативні та здатні до швидкої адаптації до сучасного бізнес-середовища. Аналіз переліку дисциплін показав, що відсоток тих, які формують професійні компетентності, становить 82,1%, на противагу тим, що формують загальні – 17,9%. Складниками професійної компетентності стали дослідницька, інформаційно-аналітична, ресурсна, проектувальна, організаційна, управлінська, технологічна, контрольна, конфліктологічна, про-

гностична, технічна, соціально-особистісна компетентності [10].

Досвід роботи автора статті та спостереження за особливостями освітнього процесу в коледжах й університетах дав змогу констатувати той факт, що у вищій школі традиційно встановилася лекційно-практична (семінарська) система викладання. Її переваги:

1) різновиди лекцій за дидактичним завданням та способом викладу матеріалу: вступна, настановна, тематична, заключна, оглядова; проблемна, лекція-візуалізація та ін.;

2) сформульованість вимог до змісту лекційного матеріалу: науковий виклад великого об'єму чітко систематизованої і концентрованої інформації; доказовість і аргументованість суджень; достатня кількість фактів, прикладів; ясність, логічність і лаконічність викладу матеріалу; чіткість в окресленні питань для самостійної та індивідуальної роботи;

3) удосконалення форм та методів проведення практичних (семінарських) занять; застосування інноваційних методів навчання, серед яких кейс-метод, гронування понять, моделювання ситуацій, проектний тощо. Наприклад, на практичному занятті з теми (дисципліна «Технології» модуль Підприємництво) пропонується змоделювати ситуацію щодо уникнення ймовірних ризиків у підприємницькій діяльності.

Економічна інформація для міркування. Сучасне підприємство має на ринку певні переваги і недоліки. SWOT-аналіз дає змогу визначити сильні і слабкі сторони, які потребують найбільшої уваги і зусиль із боку підприємства. Перед початком SWOT-аналізу комплексно зосереджуються на ймовірних загрозах і можливостях, що постають перед підприємством. Наступний крок – з'ясувати, які загрози є найбільш ймовірними і які ризики вони здатні спричинити. Оцінюючи можливості, варто зважити на їх потенційну привабливість і ймовірність їх реалізації. Залежно від ситуації один і той самий фактор здатний бути як загрозою, так і можливістю. Підприємство має зосередитися на тих із них, які можуть стати ключовими факторами успіху чи провалу. Студенти виконують завдання, моделюючи ситуацію на прикладі конкретного підприємства;

4) системність в організації самостійної та науково-дослідної роботи;

5) застосування комп'ютерних технологій викладання.

Традиційна система підготовки фахівців у професійній освіті пройшла випробування часом й заслуговує на увагу. Проте спостерігаються й певні недоліки, окремі з них:

1) повільний перехід від знаннєвого чинника до компетентнісного. Тезисне конспектування лекцій, заучування теоретичних відомостей та їх відтворення ще залишаються;

2) недостатня кількість годин для виробничої практики, їх частка відповідно до теоретичного курсу ще незначна;

3) незначна суб'єктивізація освітнього процесу під час викладу лекційного матеріалу. Викладач усно передає інформацію групі, в якій значна кількість студентів, від кількох осіб до кількох десятків. Комунікація, як правило, одностороння;

4) поряд із розробленими інноваційними технологіями викладання професійно-інтегративна у вищій школі розроблена ще недостатньо;

5) мінімальна кількість бінарних лекцій із залученням практичних працівників;

6) морально-етичний компонент професійної компетентності в майбутніх фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності неповною мірою відображений у змісті лекційного матеріалу.

Наше дослідження дало змогу сформулювати власне бачення поняття «професійна компетентність майбутніх фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» як комплексне, багатоконпонентне особистісно-психологічне утворення на основі інтеграції знань, умінь і навичок, цілеспрямованої практичної підготовки, здатності індивідуума до самовдосконалення та самовираження на основі сформованих громадянських та морально-етичних цінностей.

Вона виражена формулою: $P_k = (\text{знання} + \text{уміння} + \text{навички}) + (\text{практична підготовка} + \text{самовдосконалення}) + (\text{громадянські} + \text{морально-етичні цінності})$.

Нами запропоновано професійно-інтегративну технологію навчання у вищій школі, що передбачає поряд із традиційними застосування інноваційних, серед яких метод спіральної дискусії. Студентам пропонується теза: «Підприємницький (торговельний, біржовий) процес є багатовимірним та охоплює значну кількість важливих факторів: етапи розвитку, компоненти процесу створення нової структури. Завдання – проаналізувати змінність за наростаючою величиною на основі досвіду, набутого у процесі виробничої практики».

Крок за кроком студенти здійснюють пошук за принципом: від складного до простого, враховуючи специфіку майбутньої професійної діяльності.

Висновки і пропозиції. Нами з'ясовано переваги та недоліки традиційної підготовки фахівців із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. Акцентовано на лекційно-практичних (семінарських) формах, їх видах, застосуванні інноваційних методів навчання. Виокремлено складники професійної компетентності означеної спеціальності відповідно до Стандарту вищої освіти. Запропоновано авторську професійно-інтегративну технологію навчання, метод спіральної дискусії.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці методів професійно-інтегративної технології навчання.

Список використаної літератури:

1. Клімова А.М. Формування управлінської компетентності майбутніх фахівців з товарознавства в системі професійної освіти / А. М. Клімова. Професійна освіта : теоретичні та прикладні аспекти формування компетентності майбутніх фахівців : колективна монографія. Част. 1 / І.І. Доброскок та ін. ; керівник авторського колективу І.І. Доброскок. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Домбровська Я.М., 2016. С. 327–383.
2. Актуальні аспекти розвитку освіти в Україні: економіка, професійна підготовка, дистанційне навчання: монографія / Л.Л. Ляхочка, О.В. Величко, О.М. Гедиш [та ін.] / за заг. ред. В.В. Олійника. Київ : Ун-т менедж. освіти НАПН України; Донецьк : Світ книги, 2012. 185 с.
3. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі : монографія / [авт. кол.: Н.М. Авшенюк, В.О. Кудін, О.І. Огієнко, та ін.]. Київ : Пед. думка, 2011. 232 с.
4. Фурман Т.Ю. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців економіки та підприємництва в процесі вивчення економічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти». Нац. авіац. ун-т. Київ, 2012. 21 с.
5. Лісовська О.М. Формування конкурентоспроможності майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти сфери послуг : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «теорія і методика проф. освіти» / Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2018. 20 с.
6. Чупахін С.А. Формування професійної компетентності майбутніх інженерів-зв'язківців в процесі вивчення спеціальних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти 01 «Освіта/Педагогіка». Київ, 2018. 252 с.
7. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» : Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.11.2018 р. № 1243. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/627/62794/5bf6bdf6cd541764411767.pdf>
8. Освітньо-професійна програма «Товарознавство і торговельне підприємництво». Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» галузі знань 07 «Управління та адміністрування». Кваліфікація: бакалавр з товарознавства і торговельного підприємництва. Львів, 2017. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/Academy/Osvita/OPP_Bakalavr/2017/076_T-vo_i_torgovelnepidpryjemnytstvo.pdf
9. Освітньо-професійна програма «Товарознавство та експертиза в митній справі» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» Кваліфікація: бакалавр з товарознавства та експертизи в митній справі. Львів, 2017. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/Academy/Osvita/OPP_Bakalavr/2017/076_T-vo_ta_expertyza_vmytnij_spravi.pdf
10. Освітньо-професійна програма «Товарознавство і торговельне підприємництво». Другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» галузі знань 07 «Управління та адміністрування». Кваліфікація: магістр з товарознавства та комерційної діяльності. Львів, 2017. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/Academy/Osvita/OPP_Magistr/2017/076_Tovvo_i_komer_dijalnist.pdf

Stebljuk S. Traditional system of training of future higher education specialists, its benefits and drawbacks

In the article the peculiarities of the traditional system of teaching the future specialists in higher school are showed. Provided its benefits, as it has existed for a long time period. There are various types of lectures with the use of computer technology; practical exercises with various innovative methods.

Modern approaches in training specialists for enterprise, trade and exchange activities with the introduction of the Standard of higher education in this specialty have been changed. The purpose of this article is to clarify the advantages of the traditional system of learning in higher education and outlining some of its disadvantages. Task: to determinate the components of professional competence of future specialists on entrepreneurship, trade and exchange activities in accordance with the Standard of higher education and approaches to traditional learning system. Vision of the concept of "professional competence of future specialists on entrepreneurship, trade and exchange activities" as a complex, multi-component personal-psychological education based on the integration of knowledge, abilities and skills, practical training, the ability of the individual to self-improvement and self-expression based on the generated civil and moral-ethical values has been formulated. According to the Standard of higher education the components of professional competence are: integral, general, special. Among the special competencies: the formation of a critical understanding of the theoretical foundations of entrepreneurship, trade and exchange

activities; the ability to select and use appropriate methods, tools to support decision-making, the functioning of the entrepreneurship, trade and exchange structures; ability to apply innovative approaches to the entrepreneurship, trade and exchange structures, and others. The attention is focused on educational programs in education institutions, an example is shown. Vocational and integrative learning technology in higher education that involves the development of innovative teaching methods, in particular, the spiral of the discussion is formulated.

The prospect for further research is seen in the development and testing of methods for vocational and integrative learning technologies while training future specialists in entrepreneurship, trade and exchange activities.

Key words: *professional competence, entrepreneurship, trade and exchange activity, traditional system of education, vocational and integrative learning technology.*